

Lublin, 26 sierpnia 2024 r.

Recenzja pracy doktorskiej mgr. Michała Szwemina
pt. Doświadczenia socjalizacyjne a kreatywność młodzieży
nieprzystosowanej społecznie

Recenzent: dr hab. Agnieszka Lewicka-Zelent, prof. uczelni

Miejsce pracy: Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie

Data wykonania recenzji: 26.08.2024 r.

Zgodnie z decyzją Stałej Komisji Senatu ds. nadania stopnia doktora w dyscyplinie pedagogika Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej w Warszawie z dnia 1 lipca 2024 roku, przedkładam recenzję pracy doktorskiej mgr. Michała Szwemina nt. *Doświadczenia socjalizacyjne a kreatywność młodzieży nieprzystosowanej społecznie*, którą Doktorant zrealizował pod kierunkiem naukowym dr hab. Jana Łaszczyka, prof. APS oraz promotorki pomocniczej dr Joanny Moledy.

Ogólne wrażenie i ocena treści zawartych w pracy doktorskiej są pozytywne. Doktorant podejmuje zagadnienia związane przede wszystkim z kreatywnością i sytuuje je w obszarze twórczej resocjalizacji. Bazuje on zwłaszcza na teoriach pedagogicznych i psychologicznych, dzięki czemu nadaje charakter interdyscyplinarny omawianym kwestiom.

Praca liczy 226 stron, przy czym na 93 stronach Doktorant w autorskim ujęciu przedstawia studium teoretyczne na temat kreatywności ukazanej z perspektywy doświadczeń socjalizacyjnych młodzieży nieprzystosowanej społecznie. Na kolejnych 10 stronach prezentuje podstawy metodologii badania autorskiego i na niespełna 100 stronach - wyniki z tegoż badania. Uwieńczenie pracy stanowi *Zakończenie*. Część teoretyczna dysertacji tworzy solidną podbudowę dla przedmiotu badań Doktoranta.

Struktura pracy jest przejrzysta. Doktorant zachował właściwą kolejność poszczególnych rozdziałów. Klasycznie składa się ze: wstępu, czterech rozdziałów teoretycznych, rozdziału metodologicznego oraz jednej rozbudowanego rozdziału poświęconego prezentacji wyników autorskiego badania. Poza spisami tabel i wykresów Autor pracy na 7 stronach zamieścił bibliografię. Zawarte w niej pozycje źródłowe zostały dobrze dobrane do omawianych zagadnień. Wśród nich znajdują się pozycje obcojęzyczne. W aneksie zamieszczono interesujący Kwestionariusz biograficzny opracowany przez Autora, na podstawie którego możliwe było uzyskanie wielu cennych informacji o osobach uczestniczących w badaniu.

Pod względem formalnym i edytorskim, przedstawiona do recenzji praca doktorska spełnia wymogi stawiane opracowaniom naukowym. Nie ma w niej rażących błędów w warstwach: merytorycznej, metodologicznej i empirycznej. Język pracy jest naukowy, klarowny i zrozumiały. Autor posługuje się specjalistyczną terminologią.

Należy podkreślić, że tematyka podjęta przez Doktoranta zasługuje na pogłębioną analizę pedagogiczną. Sformułowany temat jest oryginalny i bardzo ważny, zarówno w aspekcie poznawczym, jak i praktycznym. Mgr Michał Szwemin porusza bowiem zagadnienia związane z jednej strony z procesem socjalizacji, a zwłaszcza jego nieudanym skutkiem, a z drugiej kreatywnością rozumianą jako zasób i szansa na zmianę w funkcjonowaniu w wymiarze poznawczym, fizycznym, społecznym, emocjonalnym i moralnym. Uwzględniając niskie wskaźniki skuteczności resocjalizacji nieletnich i liczne problemy, z jakimi mierzy się współczesna młodzież, Doktorant eksponuje walory nadal niedocenianej twórczej resocjalizacji.

W przeszłości traktowano młodzież nieprzystosowaną społecznie na równi z dorosłymi przestępcami, kwalifikując ich do jednej kategorii: złego człowieka, amoralnego, zasługującego na karę i potępienie. Obecnie wiemy, że nie jest to słuszne podejście w pracy z nieletnimi. Chociażby ze względu na młody wiek, warto indywidualizować z nimi pracę wychowawczą. Niestety nadal przeważa społeczne podejście do nich, w którym podkreśla się ich deficyty. Każdy człowiek ma i wady i zalety, niezrozumiałe jest zatem, dlaczego pomijane są potencjały czy zasoby osobiste, do których ma dostęp młodzież nieprzystosowana społecznie. W procesie

edukacji młodych ludzi zapomina się, że dziecko jest z natury kreatywne i spontaniczne, co może stanowić doskonałą bazę do stymulowania ich rozwoju. Zamiast wykorzystywać to, co w nich naturalne, zabija się to, w sposób systemowy. Początki pracy z nieletnimi i przestępcami z odwoływaniem się do ich twórczości, bywają bardzo trudne. Niejednokrotnie pytają, czy są w przedszkolu. Z czasem jednak wręcz zatracają się w twórczo podejmowanych zadaniach, które stanowią świetną okazję do wzmacniania ich zasobów i minimalizowania negatywnych skutków nieprawidłowej socjalizacji. Wobec tego jestem zadowolona z tego, że Doktorant sięga po nieodkryte nadal obszary twórczej pracy z młodzieżą nieprzystosowaną społecznie.

Usatysfakcjonowana jestem poziomem merytorycznym pracy doktorskiej. Mgr Michał Szwemin kieruje się założeniami psychologii pozytywnej, odnosząc się do skrywanych tajemnic twórczości młodych ludzi. Dostrzega w nich twórców zdolnych do samorozwoju i przezwyciężania napotykaných trudności. Według mnie temat pracy doktorskiej przedstawionej do recenzji jest interesujący, inspirujący badawczo oraz innowacyjny w obszarze resocjalizacji nieletnich.

Część teoretyczna dysertacji została przygotowana rzetelnie, na podstawie wnikliwej analizy literatury przedmiotu. Na pierwszy rozdział dysertacji nt. *U źródeł fenomenu kreatywności (ontologia kreatywności)* składają się dwa podrozdziały. Doktorant wprowadza Czytelnika w meandry ontologii i ontologicznej złożoności fenomenu twórczości. Według mnie rozdział ten był trudny do opracowania z uwagi na przenikanie się treści filozoficznych, z zakresu sztuki, w wymiarze empirii i technologii – jak pisze sam Doktorant. Niemniej jednak Autor pracy sprostał zadaniu i w klarowny sposób ukazał to, co według niego najważniejsze. Ta część pracy została przygotowana starannie i stanowi ogólne wprowadzenie w podejmowaną problematykę.

W rozdziale drugim pt. *Kreatywność, innowacja, twórczość* Doktorant odniósł się przede wszystkim do wiedzy z zakresu pedagogiki i psychologii, ale także i do ekonomii, czy filozofii. Podjął trud zdefiniowania pojęć tychże pojęć, co ułatwia odbiór kolejnych treści zawartych w następnych rozdziałach. Poza tym ujawnia, czym dla Niego jest stymulowanie i rozwijanie kreatywności oraz autokreacja. Rozdział ten

uznają za ciekawy poznawczo, systematyzujący terminologię związaną z poruszonymi zagadnieniami.

W rozdziale III nt. *Kreatywność i twórczość – przegląd zagadnień* Autor pracy szczegółowo już omawia dwa kluczowe pojęcia, tj. kreatywność i twórczość. Charakteryzuje twórcę. Omawia w podstawowym zakresie wybrane koncepcje twórczości, a następnie - proces twórczy w kontekście przekazywania informacji oraz źródła inspiracji twórczej. W mojej opinii Doktorant zawarł w tym rozdziale wszystkie ważne treści. Ukazał je w sposób właściwy, niebudzący wątpliwości.

Ostatni rozdział teoretyczny pt. *Resocjalizacja w kontekście kreatywności* bezpośrednio nawiązuje do możliwości wykorzystania twórczości w procesie wspierania młodych ludzi. Doktorant najpierw omawia założenia wychowania resocjalizującego, odnosząc się do terminu „nieprzystosowanie społeczne”, a następnie eksponuje przestrzeń dla autonomii i kontroli w tymże wychowaniu. Wskazuje na niedostateczną skuteczność procesu resocjalizacji, aby dalej skupić się na twórczej resocjalizacji – wyjaśnić czym jest, jakie są jej założenia. Mgr Michał Szwemin dobrze poradził sobie z opracowaniem tego rozdziału, który właściwie stanowi teoretyczną podbudowę autorskiego projektu badawczego.

Rozdział piąty został poświęcony metodologicznym założeniom zrealizowanego badania. Doktorant zawarł w nim wszystkie wymagane elementy takie jak: przedmiot, cel, problem główny, pytania szczegółowe, hipoteza, zmienne, metoda, technika i narzędzia badawcze. Zastanawia mnie tylko, czy nie można uprościć celu i problemu głównego. W obecnej postaci: „Celem pracy jest poznanie struktur twórczych oraz losów biograficznych młodzieży męskiej nieprzystosowanej społecznie przebywającej w placówkach resocjalizacyjnych oraz określenie zależności między poziomem kreatywności a uwarunkowaniami socjalizacyjnymi.” (Zamiana np.: Celem pracy jest poznanie struktur twórczych oraz losów biograficznych młodzieży męskiej nieprzystosowanej społecznie przebywającej w placówkach resocjalizacyjnych oraz ustalenie uwarunkowań socjalizacyjnych jej kreatywności.). W obecnej postaci problem badawczy: „Jakie czynniki uwarunkowań socjalizacyjnych nieprzystosowane młodzieży męskiej są predyktorami kreatywności?” (Zamiana np. Jakimi są

socjalizacyjne uwarunkowania kreatywności młodzieży nieprzystosowanej społecznie?). Może warto byłoby uzasadnić również sformułowaną hipotezę.

Doktorant rozdział VI poświęcił prezentacji uzyskanych wyników badań. Zdecydowanie na uznanie zasługują zastosowane przez niego analizy statystyczne, gdyż mgr Michał Szwemin wykorzystał, poza podstawowymi statystykami, bardziej zaawansowane, w tym analizę regresji i model predykcji. Opisy danych zawartych na wykresach i w tabelach są właściwe. Niestety Doktorant nie dokonał ich pogłębionej interpretacji. Oczekiwałam, że uczynił to w *Zakończeniu*. Znalazłam jednak w nim jedynie najważniejsze wyniki z badania. Odczuwając rozczarowanie, mam nadzieję, że w publikacji monograficznej lub artykułach naukowych przyszedł Pan Doktor dokona dyskusji uzyskanych wyników badań oraz wskaże implikacje praktyczne dla specjalistów pracujących z młodzieżą nieprzystosowaną społecznie.

Jak w każdej pracy naukowej tak i w tej nie udało się uniknąć pewnych błędów czy niedociągnięć. Doktorant powinien już na spokojnie, ponownie przeanalizować omawiane treści i zwrócić uwagę na:

- błędy językowe, np. „(Konopczyńska, 2014)” s. 84, „wymaga jest pisemna adnotacja” s. 94, „nieprzystosowane młodzieży męskiej” s. 95 itd.
- niezręczności językowe, np. „przestępcza tożsamość nieletnich”, „Zakłada się bowiem, że wychowankowie placówek resocjalizacyjnych (...) niż ich rówieśnicy przebywający na wolności.” s. 7.
- uzupełnienie przypisów w miejscach, w których ich zabrakło, np. s. 13 drugi akapit, s. 14 pierwszy akapit, s. 19 – 4 i 5 akapit, s. 22 – 2 i 3 akapit itd. Analiza treści ewidentnie wskazuje, że Autor zaczerpnął wiedzę z innych publikacji.
- precyzyjne odróżnienie nieprzystosowania społecznego od niedostosowania społecznego, np. na s. 72 Doktorant podaje za Ottonem Lipkowskim definicję nieprzystosowania społecznego, która w rzeczywistości jest niedostosowaniem społecznym.

- ewentualne dodanie rozdziału związanego z procesem socjalizacji, w tym porażką socjalizacyjną.

Reasumując, recenzowana przeze mnie dysertacja doktorska jest opracowana zgodnie z przyjętymi zasadami przygotowania prac naukowych. Zrealizowany projekt doktorski Pana mgr. Michała Szwemina spełnia warunki stawiane rozprawom doktorskim określone w art. 187 ustawy z dnia 20 lipca 2018 roku Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2022 r. poz. 574 z późn. zm.). Autor wykazał się ogólną wiedzą teoretyczną w dyscyplinie pedagogika. Potwierdził swoje umiejętności opracowania pracy naukowej, w tym wyników przeprowadzonego badania. Przedstawił innowacyjne rozwiązanie podjętego problemu naukowego.

Stawiam wniosek o dopuszczenie Doktoranta do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. Agnieszka Lechowska-Tebełt